

**РІШЕННЯ РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ
ДФ 58.053.054 ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА
ФІЛОСОФІЇ**

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 58.053.054 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія на підставі прилюдного захисту дисертації «Рецепція Німеччини в усних автобіографічних наративах українців»

30 травня 2024 року.

Слободян Назарій Васильович, 1996 року народження, закінчив 2018 року Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка і отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Філологія» та здобув кваліфікацію вчителя німецької мови та зарубіжної літератури (диплом з відзнакою В18 № 182571).

У 2019 році закінчив Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка і отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша - німецька» та здобув кваліфікацію магістра філології, викладача німецької та англійської мов (диплом з відзнакою М19 № 208061).

З вересня 2020 р. по травень 2024 р. – аспірант кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

З 2021 р. по теперішній час – асистент кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дисертацію виконано у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Науковий керівник: Лабашук Оксана Василівна – доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Здобувач має 11 публікацій, серед яких: 3 – статті в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 3 – статті в періодичному виданні України, 5 – тези у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

1. Слободян, Н. (2022a). Структурні та семантичні особливості оповідей про Німеччину та німців (на матеріалі нарративних інтерв'ю). Народознавчі зошити. № 2 (164). DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.02.391>

2. Слободян, Н. (2022b). Образ «Чужого» в усних нарративах про Німеччину. Мова. Література. Фольклор, № 2. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2022-2-15>

3. Слободян, Н. (2023). Мотив «далекої землі» в усних оповідах українських емігрантів про Німеччину. Закарпатські філологічні студії. Вип. 30. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.57>

4. Slobodian, N. (2021a). Besonderheiten des Sammelns von Volksmaterial über Deutschland und Deutschen in der Zeit des Ersten und Zweiten Weltkriegs. *Studia methodologica*, ISSN 2304-1222, No. 52. URL: <https://www.studiamethodologica.com/index.php/journal/article/view/80/69>

5. Слободян, Н. (2021b). Зміни у методиці збору фольклорного матеріалу про німців та Німеччину в часовій проекції. Категорія «зміни» у соціальних і гуманітарних дослідженнях: матеріали V міжнародного Тернопільського методологічного колоквиуму, 26-27 березня 2021 року. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/19498>

6. Slobodian, N. (2022a). Mündliche Erzählungen der Ostarbeiter: plotschaffende Elemente und semantische Struktur. *Studia methodologica*, ISSN 2307-1222, No. 54. URL: <https://studiamethodologica.com/index.php/journal/article/view/92/83>

7. Слободян, Н. (2022b). Образ «Чужого» в сучасному українському фольклорі (на основі матеріалів про Німеччину). Матеріали II Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія / за заг. ред. О. О. Маленко. Харків – Шумен : ХНПУ; ХІФТ. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27321>

8. Слободян, Н. (2022c). Німецька земля для українця у фольклорній традиції: сфера цінностей чи інтересів? Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2022 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім.В.Гнатюка. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25853/1/Slobodian.pdf>

9. Slobodian, N. (2023a). Mündliche Erzählungen über „ferne Länder“: Handlungsmotive und ihre Fortführung in Erzählungen über Deutschland. *Studia Methodologica*. Тернопіль ; Кельце : Гельветика. Вип. 56. URL: <https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/sm/article/view/91/87>

10. Слободян, Н. (2023b). Мотив райського саду в усних наративах про Німеччину. Франкофонія в умовах глобалізації і полікультурності світу : збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (28 квітня 2023 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28953>

11. Slobodian, N. (2023c). Folkloristische Motive in Mündlichen Erzählungen über „Ferne Länder“. Германістика в транс культурній перспективі = Germanistik in transkultureller Perspektive : Матеріали XXX Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціація українських германістів (29-30 вересня 2023 р.). Львів : ПАІС. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7770/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%25202023_%D0%BD%D0%B0%2520%

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

1. Косович Ольга Василівна – доктор філологічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Без зауважень.

2. Кузьменко Оксана Мирославівна – доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник, в. о. завідувачки відділу соціальної антропології Інституту народознавства НАН України. Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. Оперуючи сучасним термінологічним інструментарієм та розумінням об'єму поняття «фольклор», фольклористи ставлять питання про змінні і незмінні ознаки сучасного фольклору та критерії визначення фольклорності текстів. У дисертації автор, аналізуючи розвідку В. Гнатюка, яка містила різножанові зразки народної творчості періоду Першої світової війни, зазначає, що «збирач не вважав за потрібне відбирати тільки справжні зразки фольклорного твору, а фіксував максимальну кількість почутого, включаючи й варіанти того самого твору» (с. 40). Таке формулювання викликає взаємопов'язані два запитання: Чи коректно вживати вираз «справжні зразки фольклорного твору»? Чи естетизований підхід до фрагментованих текстів може вважатися критерієм для аналізу т. зв. «наративів розриву», які у специфічний спосіб вербалізують події підвищеної значущості чи емоційності?

2. У підрозділі 1.2., в якому проаналізовано історіографію дослідження остарбайтерівської творчості дисертант дає дуже слушний коментар на основі аналізу змісту щоденника О. Воропая, який описує події масового затримання сільської молоді та вивезення її до Німеччини у час Третього Райху. Відзначимо спостереження про те, що «етнонім «німці» прирівнювався до слова «гироди», який є зміненою власною назвою «Ірод»» (с. 52). Відтак важливо глибше застановитися над діахронією стереотипних етнообразів та ампліфікацією семантики вертепного Ірода в позаобрядовий історичний

контекст. Як можна пояснити генезу цього образотворення? У чому полягає відмінність між стереотипними уявленнями українців про німців-нацистів з часу Другої світової війни та сьогоднішнім, у контексті нового воєнного часу й інших взаємин між німецькими громадянами та українцями-біженцями?

3. Працюючи з темою етностереотипів, які торкаються аспектів вивчення етнічних культурних погранич, символічних топосів, необхідно враховувати усі аспекти історично зумовлених міжетнічних взаємин. Дисертант часто вдається до аналізу життя німців на українських землях під час Другої світової війни. Однак жодним чином не згадує про німецькі колонії, які з'явилися у Східній Галичині після поділу Польщі наприкінці XVIII ст. Достатньо чисельна німецька етнічна група сприяла формуванню оригінального полікультурного ландшафту у селах Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини. Родинні перекази про образ німця як вправного господаря-рільника, сформований на спогадах про взаємини українських селян з німцями, які тривали аж до 1939 року – це окрема тема, яку бажано було б простежити і включити до даного дослідження.

4. У питальнику є запитання «про приказки та прислів'я про німців та Німеччину», однак дисертант не згадує про такі твори у своєму дослідженні. Натомість у тексті роботи в ілюстративному матеріалі ми помітили очевидні алюзії до народних приказок. Зокрема фраза: «ті німці не такі погані, як їх малювали» (с. 131) є алюзією до популярної народної приказки про чорта, що є цікавим елементом перекодування архаїчної семантики (німець = (не) чорт). Тому виникає запитання: чи паремій про німців є мало у сучасних автобіографічних наративах, чи вони свідомо не потрапили в дослідницький окуляр?

5. Наостанок просимо врахувати і виправити при подальшій роботі з текстом деякі огріхи, помічені у таких позиціях:

1) бібліографічний опис: на с. 33 - про збірник «Прозовий фольклор села Плоске на Чернігівщині (тексти та розвідки)» (Київ, 2004), який упорядкували два автори: О. Бріцина та І. Головаха; на с. 47-48 – збірник Гелінади Грінченко

«Невигадане: усні історії остарбайтерів» (Харків, 2004) р. подано як дві різні позиції; на с. 44 – помилка у даті публікації віденської збірки Осипа Назарука «Слідами Українських Січових Стрільців» (замість 1916 вказано 1919) головного ініціатора записів у 1915 році усних фронткових оповідань який, проте, ніколи не був «професійним фольклористом» (оцінка на с. 173).

2) цитування транскриптів інтерв'ю: метафоричні вирази, на зразок «і потім йому кров пила» (на с. 90), слід подавати у лапках; числівники – не цифрою, а прописом (на с. 82, 96: «Ну і розказувала баба, що 3-х німців поселили до неї...»).

3) написання імен та прізвищ: на с. 75-76 ім'я Карла Вільгельма фон Сидова подано у скороченнях «К. В. Сидов» чи «К. Сидов».

3. Наумовська Олесь Владиславівна – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри фольклористики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. У роботі дисертант, як уже зазначалося, зосереджує дослідницьку увагу на оповідях про Німеччину та німецький етнос різних історичних та суспільно-політичних періодів. Помітним при цьому є певний дисбаланс, оскільки осмислення наративів часу Другої світової війни, післявоєнного та сучасного періодів пан Назарій ґрунтує на основі як висновків різних дослідників, так і власне аналізу текстів, водночас наративи часу Першої світової війни розглядає лише крізь призму студій інших учених.

2. Віддаючи належне завзятості й працездатності пана Назарія щодо польової роботи, в результаті якої ним зібрано багатий фактологічний матеріал для аналізу (тільки респондентів – 161 особа!), все ж зауважимо на превалюванні географії / респондентів / із західної частини України (найбільшою мірою – із Тернополя й Тернопільської області), що, зрозуміло, пояснюється місцем проживання (а відповідно – доступності контактів) самого дисертанта. Видається доцільним розширити географію фіксації наративів задля рівномірного представлення також зразків із інших регіонів України, позаяк різний пережитий досвід (зокрема, щодо подій періоду Другої світової

війни) може вплинути на репрезентацію в них концептосфери Німеччини й німців.

3. У перспективі на майбутнє хочеться побажати пану Назарію обов'язково залучити до аналізу більше уснословесних автобіографічних творів людей, які змушені були виїхати до Німеччини під час воєнного стану. По-перше, через «потребу систематичної фіксації новотворів» про російсько-українську війну XXI століття «та їхнє методичне нотування», по-друге – їхній досвід випрозорує іншу, порівняно із дослідженими автором дисертації, структуру наративів: так, якщо у взятих до аналізу в дисертації зразках «причини перебування у Німеччині, особливості праці, навчання, причини зміни місця проживання тощо» передаються як «резюме» (С. 116), то у сучасних текстах вимушених мігрантів, навпаки, вони передаються деталізовано й розлого, відіграючи, за Ж. Женеттом, роль «сцен».

4. Коваль-Фучило Ірина Мирославівна – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського (ІМФЕ) НАН України. Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. Автор доклав чимало зусиль для викладення важливих наукових теорій, водночас найцікавіші частини роботи - це саме авторський аналіз записаного матеріалу, - бажано, щоб його було більше. У майбутніх дослідженнях рекомендую також авторові записати сучасні автобіографічні наративи про досвід перебування в Німеччині й простежити, які нові мотиви з'явилися в цих текстах.

2. Досліджуваний матеріал представлений як цілісний текст, автор навіть підрахував, що розшифровки інтерв'ю - це понад 800 сторінок, що є значним масивом інформації. Водночас за дослідженими образами й мотивами ми не бачимо саме оповідача, - цікаво, хто ці люди, як відрізняються оповіді різних соціальних груп залежно від здобутого досвіду.

3. Не погоджуюся з думкою, що «символи сучасного автобіографічного наративу мають мало спільного з традиційною фольклорною символікою,

однак вони формують певні стереотипні візії, що дозволяють говорити про міфологізацію простору» (с. 159). Система символів - це надбання не лише традиційної культури, а усієї культури народу. Фольклор не існує якось відокремлено, - усі пласти культури взаємопроникні й зазнають взаємного впливу.

5. Вільчинська Тетяна Пилипівна – доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Зауваження, висловлені у відгуку рецензента:

1. Так, позитивне враження від підрозділу, присвяченого імагології (3.1.1), посилилося б, якби дисертант докладніше проаналізував опозицію свій - чужий.

2. На жаль, у роботі не використано статистичного (кількісного) методу, що дозволило б конкретизувати висновки стосовно того, яких фольклорних текстів - меморатів чи хронікатів - виявлено більше або в яких пропорціях представлені гомодієгетичні і гетеродієгетичні тексти.

3. На нашу думку, аналізуючи фольклорні тексти про Німеччину, варто було більше уваги приділити поняттю хронотопу.

4. Дослідження виграло б, якби його автор простежив, чи відрізняються усні автобіографічні оповіді, записані від респондентів із західних і східних областей, від жителів міста та села.

5. У дисертації, на жаль, трапляються й окремі мовні огріхи і неточності, як-от: зберігати граматичні та синтаксичні особливості (с. 3), або при відмінюванні прізвищ (с. 63), чи непослідовному вживанні термінів в одних випадках у лапках, а в інших без них, пор.: меморатна конвенція (с. 73) і «меморатна конвенція» (с. 75).

Результати відкритого голосування:

«за» – 5,

«проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Слободяну Назарію Васильовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Ольга КОСОВИЧ